

УДК 130.2+304:321

Роман Самчук**ВАРІАЦІЇ НА ТЕМУ «МНОЖИННОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ»**

Незаперечним є факт, що однією з найбільш актуальних філософських проблем сучасності є проблема ідентичності. Нині часто можна почути вислови: криза ідентичності, «смерть суб'єкта», «постлюдина», які засвідчують її актуальність та значимість. Така проблема надзвичайно складна та багатогранна, оскільки вимагає ґрунтовного та комплексного аналізу, який у соціогуманітарній сфері передбачає філософські, психологічні, культурні, соціальні, політичні зрізи аналізу феномену ідентичності.

Варто зазначити, що кардинально нового звучання ця проблема набуває в культурі постмодерну. Як відомо, у постмодерні відкидається класична концепція ідентичності, за якої ідентичність розглядають як цілісне та доволі стійке утворення, натомість пропонують концепції ідентичності як постійного процесу ідентифікації та переідентифікації, конструювання та деконструкції ідентичності, наголос роблять на динамічному та множинному характері нової ідентичності. Результатом сучасних пошуків вирішення цієї проблеми є ціла низка концепцій ідентичності та шляхів ідентифікації: «збентежена ідентичність» (Л. Донскіс), «протеева ідентичність» (Р. Дж. Ліфтон), «змішана ідентичність» (М. Фаслер), «флюїдна ідентичність» (Б. Беккер), «електронна ідентичність», «автокреація людини» (Р. Шустерман) «посттрадиційна ідентичність» (М. Бутиріна), «лабіринт ідентичностей», «віртуальна ідентичність», «поліідентичність», «транснаціональна ідентичність». Із вищезазначеного переліку видно, що нині двома домінуючими тенденціями в осмисленні проблеми ідентичності є заклик постмодерну до множинності, динамічності, гнучкості ідентичності та онтологічні запити сформовані інформаційними технологіями, які полягають у створенні нових видів ідентифікації індивіда відповідно до нової сфери соціального буття людини, яку називають віртуальною реальністю.

Отже, нового звучання проблема ідентичності набуває під впливом сучасних комп'ютерних технологій (віртуальної реаль-

ності). О. Горошко вважає, що мережа Інтернет вибудовується як своєрідний віртуальний образ світу, у якому запускаються механізми віртуалізації соціальної реальності, що суттєво трансформують її, перетворює в нову дійсність. У цьому контексті постає проблема віртуальної суб'єктивності та її ідентичності. Надзвичайно важливим фактором є те, що користувач мережі має можливість конструювати цю реальність, залишаючи при цьому відбиток власної суб'єктивності [1]. Тобто під впливом новітніх технологій відбувається формування нового типу ідентичності – віртуальної, яка є надзвичайно лабільною та динамічною і не потребує значних зусиль для трансформації. У цьому варіанті ідентифікації яскраво простежують агональний аспект культури постмодерну та заперечення сталої, чітко визначеної ідентичності. Однією з визначальних особливостей віртуальної реальності є те, що вона дає можливість варіювати свою ідентичність: змінити стать, створити неіснуючу істоту, неіснуючий світ, ідентифікувати себе з декількома істотами – рій бджіл, зграя вовків і т. ін. Надзвичайно важливим аспектом, який чинить значний вплив на буття людини та її ідентичність, є те, що віртуальна реальність дає змогу створити паралельне буття, яке дедалі більше конкурує з реальним. Загалом віртуальна реальність є вигаданим електронним світом (симулякром), але технологічно вона відкриває можливості, які не можливі в реальному світі: пережити заново життя чи його епізод, «воскресити» померлого віртуального суб'єкта, створити світ «під себе», які роблять її надзвичайно привабливою, оскільки створюють комфортний світ «полегшеного буття», позбавленого критичних екзистенційних ситуацій, зокрема, таких як свобода та відповідальність. Отже, поява віртуальної суб'єктивності дає підстави говорити про своєрідну «смерть тілесного суб'єкта», оскільки у віртуальному просторі тіло деконструюється у класичному (біологічному) розумінні, що, у свою чергу, викликає цілу бурю дискусій щодо такого феномену та його впливу на природу людини.

Постмодерний заклик до постійного процесу самоідентифікації і самодеструкції своєї ідентичності, її підлаштовування під умови існування чи життєві обставини, з одного боку – робить людину більш лабільною, гнучкою, дозволяє розвинути здатність адаптації до надзвичайно динамічного та мінливого сьогодення. Однак, з іншого боку – засвідчує, що людина постійно перебуває в пошуку своєї ідентичності, і не знаходить її, оскільки постійно підлаштовується під життєві обставини. Таким чином, вона не знаходить відповідь на головне запитання ідентифікації – «хто я є». І це не може

не турбувати людину, бо її свідомість потребує ідентифікаційних маркерів, які дають змогу відрізнити себе від інших людей та речей. Цікаві роздуми щодо цього знаходимо у В. Декомба, який, розмірковуючи над значенням концепту «множинна ідентичність», зазначає, що сучасність вимагає того, що людина повинна мати здатність посылатися на декілька «ідентичностей». Так само, як можна мати декілька паспортів (у випадку набуття декількох громадянств) або ж декількох візитівок, із яких кожна відображає одне з чинних занять людини. Однак така множинність візитівок може легко призвести до конфліктів, адже всі вони представляють одного й того ж самого індивіда, звідси виникає проблема їх узгодження [2, с. 57]. Філософ зазначає, що за «множинною ідентичністю» приховується формальна ідентичність людської особи, що тішить себе здатністю займати всі ці позиції в суспільстві, певним чином подібноючи відповідальність, яку вона несе за свої вчинки [2, с. 61].

Як бачимо, плюральна за своєю суттю культура постмодерну не сприймає одноманітності та лінійності та й узагалі будь-яких чітко встановлених меж. Це стосується і проблеми ідентичності. На нашу думку, краще говорити про збільшення шляхів ідентифікації чи можливостей ідентифікації, аніж про «множинну ідентичність», оскільки в такому випадку постає не просто фрагментований суб'єкт, а з'являються кілька альтернативних особистостей (Alter-Ego) в одній, що є психологічним відхиленням (дисоціативний розлад ідентичності англ. dissociative identity disorder, або DID).

Таким чином, нині перед людством постає непросте завдання – віднайти оптимальну стратегію чи стратегії ідентифікації сучасного індивіда, які б відповідали сучасній надзвичайно динамічній соціокультурній ситуації. Щодо віртуальної реальності, то ситуація є абмівалетною, оскільки, з одного боку – перед людством відкриваються нові можливості, а з іншого – виникає загроза деградації людства: розчинення в неіснуючому світі, поглинення заворожуючими ігровими світами, розчеплення свідомості між кількома конкуруючими реальностями.

Література:

1. Горошко О. І. Гендерні аспекти інтернет-комунікацій: автореф. на здоб. наук. ступ. д. соціол. наук : спец. 22.00.04 – «Спеціальні та галузеві соціології» / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2010. – 33 с.

2. Декомб В. Клопоти з ідентичністю. Переклад з фр. мови, передмова, примітки В. Омелянчика. – К. : Стило, 2015. – 281 с.